

**KSZTAŁTOWANIE KOMPETENCJI UCZNIÓW POPRZEZ
NAUCZANIE PRZEDMIOTU – „EDUKACJA
DLA BEZPIECZEŃSTWA”**

**MOULDING COMPETENCES OF STUDENTS BY TEACHING
THE SUBJECT “EDUCATION FOR SAFETY”**

Marta Krzaczkowska

Wyższa Szkoła Humanistyczna TWP w Szczecinie,

Biuro Usługowe BASTET

Ul. Wyszyńskiego 89

72-009 Police

E-mail: marta.krzaczkowska@tlen.pl

Abstract: The article contains deliberations on moulding competences of senior and secondary-school pupils during Education for safety classes. Human safety is the basis for human function. The way how human competences will be taught might influence safe and conscious action for life and health care purposes.

Key words: education for safety, safety, curricular base, students competence

Wprowadzenie

Czas, w którym przyszło nam żyć jest czasem szybkiego rozwoju cywilizacyjnego. Rozwój ten obejmuje wszystkie obszary naszego życia, napędza społeczeństwo do innowacyjnego myślenia i tworzenia. Wraz z tym wzrostem pojawia się coraz więcej czynników zarażających w życiu i zdrowiu jednostki. Warunkiem dalszego istnienia i rozwoju staje się zapewnienie szeroko pojętego bezpieczeństwa. Zadanie to, zostało po części powierzone szkole. Celem stało się kształtowanie człowieka, którego kompetencje wykorzystywane będą w tworzeniu bezpiecznego świata.

Aby mówić o bezpieczeństwie w kontekście edukacji, czyli szeroko pojętego kształtowania umiejętności i kompetencji człowieka, trzeba określić, czym jest owe bezpieczeństwo. Poszukując definicji bezpieczeństwa zauważamy, że pojęcie to jest zagadnieniem bardzo szerokim, pojawia się w wielu różnych kontekstach, wymiarach i aspektach. Najogólniej można określić je, jako brak zagrożenia i ochronę przed niebezpieczeństwem. Bywa

rozumiane także, jako „stan psychiczny lub prawny, w którym jednostka ma poczucie pewności, oparcie w drugiej osobie lub w sprawnie działającym systemie prawnym” [5, s. 11].

Z punktu widzenia psychologii bezpieczeństwo określane jest, jako podstawowa potrzeba człowieka, bez której zaspokojenia człowiek nie jest w stanie prawidłowo funkcjonować i rozwijać się. A. Maslow tworząc hierarchię potrzeb umieścił bezpieczeństwo tuż za potrzebami fizjologicznymi. Zachwianie poczucia bezpieczeństwa utrudnia zaspokojenie potrzeb wyższych, takich jak afiliacja, szacunek, samorealizacja [5, s.12].

Przyjmując, że bezpieczeństwo jest ważnym elementem życia człowieka, możemy sądzić, że prawie każdy człowiek pragnie ciągłego, stabilnego poczucia bezpieczeństwa. Badając uwarunkowania bezpiecznych zachowań można jednak dostrzec skłonność ludzi do podejmowania ryzyka. Skłonność ta wyrażać się może w ilości ryzykownych zachowań, poszukiwaniach sytuacji, w których można zaryzykować, ale również w dostosowaniu

zachowań do poziomu bezpieczeństwa w sytuacjach życia codziennego.

Codziennie życie niesie za sobą wiele zagrożeń, na większość z nich człowiek nie ma wpływu, można jednak świadomie ich unikać. Wiele sytuacji zagrażających życiu i zdrowiu powodują same dzieci, nieświadome ryzyka, jakie niesie nieodpowiednie zachowanie. W latach 1993 i 1994 w 23 krajach przeprowadzono serie badań nad zachowaniami zdrowotnymi młodzieży szkolnej. „W okresie jednego roku (luty 1993 – styczeń 1994) wypadku i urazu wymagającego pomocy lekarza lub pielęgniarki doznało około 18% uczniów w wielu 11-15 lat. Można szacować, że rocznie w całej populacji w wieku 7-15 lat zdarza się w granicach 1,4-1,8 mln wypadków i urazów wymagających pomocy medycznej, przy czym urazy częściej zdarzają się w obecności kolegów lub gdy dziecku nie towarzyszy żadna osoba, natomiast rzadziej w obecności osób dorosłych” [6, s.24].

Aby zapobiegać sytuacjom narażającym ludzi na utratę zdrowia lub życia potrzebne jest takie działanie edukacyjne, które zaopatrzy człowieka w potrzebną mu wiedzę, a więc świadomość konsekwencji pewnych działań. Ważne są także umiejętności i kompetencje pozwalające na odpowiednie zachowania i reakcje na zagrożenie bezpieczeństwa.

Kształtowanie kompetencji

Pojęcie kompetencji z punktu widzenia pedagogiki posiada niejednoznaczny zakres znaczeniowy. „Najszerzy zakres pojęcia kompetencji wyprowadzić można z jego źródłosłowu – łacińskiego czasownika *competere* – nadawać się, współzawodniczyć, zajmować określoną pozycję. Etymologia wyznacza taką perspektywę pojmowania kompetencji, w której jej podstawowe znaczenie będzie nawiązywać do potencjału podmiotu, wyznaczającego jego zdolność wykonywania określonych typów działań” [2, s. 693].

Według glosariuszy, tworzonych przez autorów europejskich programów współpracy w dziedzinie edukacji, stworzonych by ujednoczyć terminologię, kompetencje możemy rozumieć, jako „zbiór efektów uczenia się, czyli to, co dana osoba wie, rozumie i jest w stanie wykonać”. Oznaczać mogą także „udowodnioną zdolność stosowania wiedzy, umiejętności i zdolności osobistych,

społecznych lub metodologicznych okazywaną w pracy lub nauce oraz w karierze zawodowej i osobistej” [4, s.123].

Kiedy mówimy o kompetencjach ważne jest rozróżnienie, czym jest kompetencja, a czym umiejętność. „Umiejętności kształtowane w procesie lekcyjnym odnoszą się do sfery działania. Kompetencje są skutkiem – rezultatem osiągniętym przez ćwiczenie umiejętności i nabywanie doświadczeń podbudowanych przekonaniem, pewnością opartą na refleksji, dlaczego tak postąpić w danej sytuacji” [7, s.16].

Kompetencje w ostateczności zostały scharakteryzowane w Europejskich ramach odniesienia zaprezentowanych w Zaleceniu Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie z 18 grudnia 2006 roku. Z ośmiu kompetencji kluczowych sześć z nich zamieszczone są na liście umiejętności stanowiących ogólny cel edukacji na III i IV etapie kształcenia.

Do kompetencji kluczowych należą:

- 1) porozumiewania się w języku ojczystym;
- 2) porozumiewanie się w językach obcych;
- 3) kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne;
- 4) kompetencje informatyczne;
- 5) umiejętności uczenia się;
- 6) kompetencje społeczne i obywatelskie;
- 7) inicjatywność i przedsiębiorczość;
- 8) świadomość i ekspresja kulturalna.

Kształtowanie zalecanych kompetencji wymaga od szkoły takiego nauczania, aby dziecko stawiane było w coraz to nowszych sytuacjach problemowych, które z czasem samodzielnie będzie rozwiązywało. Praca nad kompetencjami ma pomóc uczniowi w jego indywidualnym rozwoju. Pewność wiedzy i umiejętności pomoże w budowaniu poczucia wartości ucznia, a przede wszystkim w pewności w działaniu. Praca nauczyciela wokół kompetencji kluczowych będzie pracą wokół celów kształcenia.

Nauczanie „Edukacji dla bezpieczeństwa”

Większa świadomość niebezpieczeństwa, jak jakie wynika z zbyt niskiej świadomości społeczeństwa o wartości pomocy przedmedycznej dla ratowania życia oraz zbyt niski poziom kompetencji dotyczących udzielania pomocy skłoniła do reformy oświaty, a przede wszystkim do zreformowania

przedmiotu przysposobienie obronne. Ministrowie Edukacji Narodowej, Obrony Narodowej oraz Spraw Wewnętrznych i Administracji podpisali 21 października 2008 porozumienie, które pozwoliło na wprowadzenie w roku szkolnym 2009/2010 do pierwszej klasy gimnazjalnej nowego przedmiotu – „edukacja dla bezpieczeństwa”, w wymiarze jednej godziny tygodniowo.

Nowa podstawa programowa zakłada, że przedmiot zwany „edukacja dla bezpieczeństwa” będzie realizowany w III i IV etapie edukacyjnym, czyli w trakcie gimnazjum i liceum. Ogólne cele kształcenia w gimnazjum to:

- 1) znajomość powszechnej samoobrony i ochrony cywilnej. Uczeń rozumie znaczenie powszechnej samoobrony i ochrony cywilnej;
- 2) przygotowanie do działania ratowniczego. Uczeń zna zasady prawidłowego działania w przypadku wystąpienia zagrożenia życia i zdrowia;
- 3) nabycie umiejętności udzielania pierwszej pomocy. Uczeń umie udzielać pierwszej pomocy w nagłych wypadkach.

Cele kształcenia w liceum – tylko zakres podstawowy:

- 1) znajomość struktury obronności państwa. Uczeń rozróżnia struktury obronności państwa, rozumie ich rolę oraz zna formy spełniania powinności obronnych przez organy administracji i obywateli;
- 2) przygotowanie do sytuacji zagrożeń. Uczeń zna zasady postępowania w przypadku wystąpienia zagrożenia życia, zdrowia lub mienia; zna zasady planowania i organizowania działań;
- 3) opanowanie zasad pierwszej pomocy. Uczeń umie udzielać pierwszej pomocy poszkodowanym w różnych stanach zagrażających życiu i zdrowiu.

Zalecane jest, aby zajęcia edukacyjne obejmowały ćwiczenia w zakresie udzielania pomocy w grupach nie większych niż 30 osób uczniów. Zadaniem nauczyciela jest wyrobienie nawyków oraz opanowanie zasad udzielania pierwszej pomocy. W czasie ferii możliwe jest organizowanie obozów szkoleniowo-wypoczynkowych. W trakcie IV etapu wskazane jest sprawdzenie umiejętności uczniów w praktycznej ewakuacji z budynku szkoły [8, s. 67-69].

Aby uczniowie mogli sprostać stawianym im celom proponuje się wykorzystanie następujących modeli kształcenia:

Model kształcenia poszukującego – uczniowie uczą się twórczego rozwiązywania problemów, poszukują różnych, najlepszych z punktu widzenia rozwiązań z zakresu bezpieczeństwa. Młody ratownik w sytuacjach zagrożenia będzie łatwiej podejmował decyzje i dostosowywał się do zmieniającej się sytuacji.

Model kształcenia bezpośredniego – zbliżenie reedukacji szkolnej do sytuacji rzeczywistych. Uczniowie uczą się rozwiązywania problemów, które mogą ich spotkać w życiu codziennym. Ważne jest wykonywanie jak największej ilości ćwiczeń praktycznych.

Model uczenia się we współpracy – ważny dla edukacji dla bezpieczeństwa. Uczeń powinien umieć współpracować z innymi świadkami zdarzenia. Wiedzieć jak zaangażować innych do pomocy, jak przydzielić zadania i efektywnie koordynować przebieg akcji ratowniczej [1, s.13].

Podczas nauczania „edukacji dla bezpieczeństwa” można zastosować różne metody kształcenia. Wykład, pogadanka czy opowiadanie służyć będą do przybliżenia uczniom pojęć niezbędnych uczniom do zrozumienia celu lekcji i wykonania ćwiczeń praktycznych. Wykorzystanie dyskusji przyczyni się do wykorzystania myślenia uczniów, pobudzenia ich aktywności. Nauczyciel podczas pracy z uczniami może wykorzystać także, gry dydaktyczne i metody inscenizacji, ale najważniejsze jest wykorzystywanie w procesie nauczania ćwiczeń praktycznych. Pomagają one wytrenować pewne sprawności i praktyczne wykorzystanie wiedzy.

Ministerstwo Edukacji Narodowej formułując podstawę programową przedmiotu „edukacja dla bezpieczeństwa” wyznaczyło jasne cele i zagadnienia. Jednak to, jaki nauczyciele przyjmą model kształcenia i jakie wykorzystają metody dydaktyczne będzie miało wpływ na kształtowanie kompetencji uczniów, a także ich bezpiecznych zachowań. Szkoła w celu lepszego nauczania może podejmować współpracę z lokalnymi władzami samorządowymi, jednostkami policji i straży pożarnej, ośrodkami szkolenia (WOPR, PCK).

Zakończenie

Nie ma wątpliwości, że program i wytyczne przedmiotu „Edukacja dla bezpieczeństwa” ma na celu kształtowanie takich kompetencji uczniów, które przygotowują ich do radzenia sobie

w trudnych sytuacjach. Trudno jednak w tak krótkim czasie od wprowadzenia przedmiotu do programu nauczania jednoznacznie określić, czy uczniowie nabywają kompetencje potrzebne do poprawy bezpieczeństwa w ich otoczeniu.

Ważne jest, aby nauczając jak najczęściej prowadzić zajęcia praktyczne. Tworzenie sytuacji, w których uczeń może wykorzystać posiadaną już wiedzę w praktyce i ciągle ćwiczenie nabytych umiejętności pozwoli na ukształtowanie właściwych kompetencji i osiągnięcie wyznaczonych celów kształcenia.

Bibliografia

1. Breitkopf B., Czyżow D., *Edukacja dla bezpieczeństwa. Program nauczania edukacji dla bezpieczeństwa w gimnazjum*. www.wsipnet.pl (dostęp: 18.11.20110)
2. *Encyklopedia pedagogiczna XXI w.*, Tom II, Wyd. Akademickie Żak, Warszawa 2003.
3. Goszczyńska M., Studenski R., *Psychologia zachowań ryzykownych, koncepcje, badania, praktyka*, Wyd. Akademickie Żak, Warszawa 2006.
4. Hendryk C., *O zagubionych kompetencjach. Kompetencje moralne*. [w:] *Formation of competencies of college and school students in general and professional education*, Chelyabinsk 2011.
5. Kruszko K., *Pedagogiczne aspekty bezpieczeństwa dzieci w wieku wczesnoszkolnym*, Wyd. UMCS, Lublin 2010.
6. Łakomska A., *Edukacja szkolna a bezpieczeństwo dzieci i młodzieży*, „Edukacja dla bezpieczeństwa” 2000, nr 1.
7. Okońska-Walkowicz A., Plebańska M., Szaleniec H., *O kompetencjach kluczowych e-learningu i metodzie projektów*, Warszawa 2009. www.eakademiaprzyszlosci.pl (dostęp: 22.11.2011)
8. Podstawa programowa z komentarzem, *Wychowanie Fizyczne i edukacja dla bezpieczeństwa*, Tom 8. www.reformaprogramowa.men.gov.pl (dostęp: 17.11.2011).